

II SKYRIUS

BIRŽŲ "AUŠROS" PRADINĖ MOKYKLA

1928-1945 m.

"Aušros" pradinės mokyklos pastatas (Dabar toje vietoje Vytauto gatvėje žalias skverelis, prieš BGAK). Tai viena iš seniausių mokyklų Biržuose, dar nuo Tiškevičių valdymo laikų. Šiame pastate ilgus metus veikė liaudies dviklasė ("narodna") mokykla. (Ją lankė J. Janonis). Vėliau buvo lietuviška pradinė mokykla, 1928 m. pavadinta "Aušros" mokykla, matyt, privalomo pradinio mokslo paskelbimo garbei. Ji iki 1939 m. buvo centrinė Biržų pradinė mokykla, dabartinės Biržų 2-osios vidurinės mokyklos pirmtakė. 1944 m., vykstant mūšiams už Biržų išvadavimą nuo fašistinių okupantų, pastatas sudegė.

(Kopija daryta 1985 m. gruodžio mėn. iš Biržų Kraštotyros muziejuje saugomos nežinomo autoriaus nuotraukos)

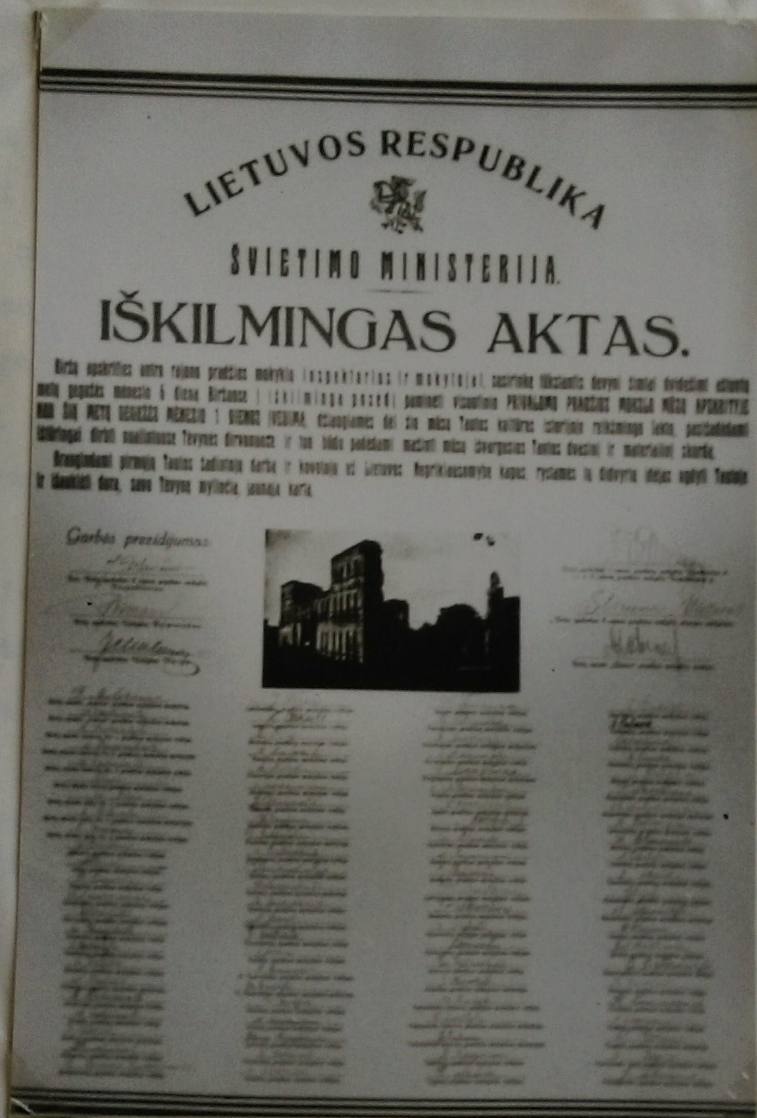
"Aušros" pradžios mokyklos pastatas iš Vytauto gatvės
pusės apie 1930m. Nuotrauka nežinomo autoriaus. Kopija da-
ryta 1987m. rugsėjo mėn. BGŠK.

1922 ir 1925 metų buržuaziniuose Lietuvos įstatymuose buvo pa-
žymėta, kad pradinis mokslas nemokamas ir kad visi 7-14 metų vaikai
privalo lankyti mokyklą. Tačiau pirmajame buržuazijos valdymo dešimte-
metyje visuotinio privalomo pradinio mokymo įstatymas nebuvo reali-
zuojamas. Trūko mokyklų ir mokytojų. Iki 1928 metų mokyklas lankė tik
apie 40 7-14 metų vaikų.¹

1928 metais Lietuvos fašistinė valdžia, darbo žmonių masių ne-
pasitenkinimo ir klasių kovos aštrėjimo verčiama, vėl išleido kele-
tą potvarkių "apie visuotinio vaikų mokymo įvedimą dešimtyje Lietu-
vos apskričių arba jų dalyse."² Šie potvarkiai, be abejo, sujaukino
Lietuvos visuomenę. Buvo tikimasi, kad fašistinė vyriausybė ims
radikalių priemonių visuotiniam privalomam pradžiniam mokymui įgy-
vendinti. Privalomo pradinio mokymo įvedimo paskelbimas laikinai
pradžiugino ir Biržų apskrities mokytojus. Tai liudija 1928m. gegu-
žės mėnesio 6 dieną įvykęs Biržų apskrities II-jo rajono pradžios
mokyklų mokytojų posėdis. Posėdžio metu buvo pasirašytas iškilmin-
gas aktas. Po juo pasirašė visi rajono pradinių mokyklų mokytojai
(viso 90 parašų). Iškilmingame akte mokytojai pasižadėjo "ištūrin-
gai dirbti, nualintuose Tėvynės dirvonuose ir tuo būdu padėti ma-
žinti išvargusios tautos dvasinį ir materialinį skurdą."

¹MLTE, V., 1971, t. III, p. 452

²LTSR istorija, V., 1965, t. III, p. 365

Iškilmingo akto kopija iš Biržų Kraštotyros muziejuje saugomo originalo (Kopija daryta 1985m. BGAK fotografo S.Gasiūno)

Lietuvos Respublika

Švietimo Ministerija

I Š K I L M I N G A S A K T A S

Biržų apskrities antro rajono pradžios mokyklų inspektorius ir mokytojai, susirinkę tūkstantis devyni šimtai dvidešimt aštuntų metų gegužės mėnesio 6 dieną Biržuose į iškilmingą posėdį paminėti visuotinio privalomo pradžios mokslo mūsų apskrityje nuo šių metų gegužės mėnesio 1 d. įvedimą, džiaugiamės dėl šio mūsų Tautos kultūros istorijoje reikšmingo fakto, pasižadėdami ištūringai dirbti nualintuose Tėvynės dirvonuose ir tuo būdu padėdami mažinti mūsų išvargusios Tautos dvasinį ir materialinį skurdą.

Brangindami pirmųjų Tautos žadintojų darbą ir kovotojų už Lietuvos nepriklausomybę kapus, ryžtamės tą didvyrių idėjas ugdyti Tautoje ir išauklėti dorą, savo Tėvynę mylinčią jaunąją kartą.

Garbės prezidiumas

Buv. Biržų apskrities II rajono
pradžios mokyklų inspektorius

J. Petkevičius

Biržų apskrities valdybos
pirmininkas Rozmanas

Biržų apskrities Valdybos
narys J. Mikelėnas

Biržų apskrities I rajono
pradžios mokyklų inspektorius ir l. e. II rajono inspektorius pareigas

J. Vilemas

Biržų apskrities II rajono
pradžios mokyklų atsargos
mokytojas Striūna Valeras

Biržų miesto "Aušros" pradžios mokyklos vedėjas

A. Latvėnas

(Toliau seka visų Biržų apskrities II rajono pradžios mokyklų mokytojų parašai) (90 parašų)

- P.Mulokienė
Biržų miesto "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja
St.Vasiliūnaitė
- Biržų miesto "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja
R.Krikštulytė
- Biržų miesto lietuvių Nr.1 pradžios mokyklos vedėja
L.Kupinskaitė
- Biržų miesto lietuvių Nr.1 pradžios mokyklos mokytoja
O.Valiušaitė
- Biržų miesto lietuvių Nr.2 pradžios mokyklos vedėja
J.Liepa
- Biržų miesto latvių pradžios mokyklos vedėjas
M.Aršas
- Biržų miesto žydų Nr.1 pradžios mokyklos vedėjas
M.Pilšinskis ? (Pilvinskis)
- Biržų miesto žydų Ne.1 pradžios mokyklos mokytojas
O.Koplanas
- Biržų miesto žydų Nr.2 pradžios mokyklos vedėjas
J.Balbieris
- Astravo pradžios mokyklos vedėjas
P.Suveizdytė
- Buginių pradžios mokyklos vedėja
Bružas
- Aulių pradžios mokyklos vedėjas
P.Lanskoronskis
- Daukniškių pradžios mokyklos vedėjas
A.Kregždė
- Dirvonakių pradžios mokyklos vedėjas
E.Kregždaitė
- Druseikių pradžios mokyklos vedėja
G.Vaitaitytė
- Geidžiūnų pradžios mokyklos vedėja

A.Krikščikas
 Grimšlių pradžios mokyklos vedėjas
 N.Paužaitė
 Gručšlių pradžios mokyklos mokytoja
 M.Krisiukėnaitė
 Juodžionių pradžios mokyklos vedėja
 A.Balčiūnaitė
 Kirkilių pradžios mokyklos vedėja
 A.Gaidukaitė
 Kirkilių pradžios mokyklos mokytoja
 Puodžiūnaitė
 Klausučių pradžios mokyklos mokytoja
 K.Šernienė-Puodžiūnaitė
 Kuokaviečių pradžios mokyklos vedėja
 J.Šernas
 Laužadiškio pradžios mokyklos vedėjas
 L.Čerkaitė
 Legailių pradžios mokyklos vedėja
 E.Fišeris
 Medeikių pradžios mokyklos vedėjas
 M.Butkaitė
 Naujikių pradžios mokyklos vedėja
 A.Nietrofienė(Niehofienė?)
 Parovėjos pradžios mokyklos vedėja
 O.Kvedaravičienė
 Stačkūnų pradžios mokyklos vedėja
 J.Gasiūnaitė
 Štakirių pradžios mokyklos vedėja
 K.Bagdonas
 Pabrižės pradžios mokyklos vedėjas
 P.Bakšceitytė?
 Pabiržės pradžios mokyklos mokytoja
 O.Butkevičiūtė
 Daudžgirių pradžios mokyklos vedėja

J. Audickas
 Gulbinų pradžios mokyklos vedėjas
 E. Labarauskaitė
 Gulbinų pradžios mokyklos mokytoja
 A. Audickienė
 Kirdonių pradžios mokyklos vedėja
 P. Jaronis
 Pakarklių pradžios mokyklos vedėjas
 Liutkaitė?
 Pasvaliečių pradžios mokyklos vedėja
 J. Jasilionis
 Smilgių pradžios mokyklos vedėjas
 P. Drevinskas
 N. Radviliškio pradžios mokyklos vedėjas
 Br. Einorytė
 N. Radviliškio pradinės mokyklos mokytoja
 Kregždė
 Bėčiūnų pradžios mokyklos vedėjas
 M. Skorobogatovas
 Kėželių pradžios mokyklos vedėjas
 Elena Kregždaitė
 Latvelių pradžios mokyklos vedėja
 E. Balčiūnaitė
 Nausėdžių pradžios mokyklos vedėja
 A. Mačiukas
 Runikių pradžios mokyklos vedėjas
 P. Tymukas
 Suosto pradžios mokyklos vedėjas
 K. Petrauskas
 Totorkalnio pradžios mokyklos vedėjas
 M. Lukšys
 Totorkalnio pradžios mokyklos mokytojas
 Morkūnaitė
 Žvejotgalės pradžios mokyklos vedėja

J.Serapinas
 Žvejotgalės pradžios mokyklos mokytojas
 A.Varanauskas
 Papilio pradžios mokyklos vedėjas
 R.Karnauskaitė
 Papilio pradžios mokyklos mokytoja
 P.Audzijonis
 Einorių pradžios mokyklos vedėjas
 D.Šleivytė
 Goželiškio pradžios mokyklos vedėja
 M.Ramanauskas
 Kadarų pradžios mokyklos vedėjas
 J.Meškelytė
 Kučgalio pradžios mokyklos vedėja
 B.Balbieris
 Latvygalės pradžios mokyklos vedėjas
 A.Klybaitė
 Smaliečių pradžios mokyklos vedėja
 J.Vilminis
 Virškupėnų pradžios mokyklos vedėjas
 A.Butkevičiūtė
 Alizavos pradžios mokyklos vedėja
 J.Mažeikytė
 Alizavos pradžios mokyklos mokytoja
 Br.Kuikytė (Kinkytė?)
 Vabalninko lietuvių pradžios mokyklos vedėja
 O.Žvirblytė
 Vabalninko lietuvių pradžios mokyklos mokytoja
 J.Kuliukas
 Vabalninko lietuvių pradžios mokyklos mokytojas
 R.Mergiūnas
 Bakšėnų pradžios mokyklos vedėjas

K. Matulis
Čypėnų pradžios mokyklos vedėjas
P. Skodžius
Melaišių pradžios mokyklos vedėjas
L. Žindulytė
Daršiškių pradžios mokyklos vedėja
M. Bulovaitė
Deikiškių pradžios mokyklos vedėja
Ignašiūnas
Gaižiūnų pradžios mokyklos vedėjas
E. Timukas
Girsteikių pradžios mokyklos vedėjas
J. Kairys
Klingų pradžios mokyklos vedėjas
P. Skodžienė
Kupreliško pradžios mokyklos vedėja
B. Andrašiūnaitė
Kupreliško pradžios mokyklos mokytoja
B. Petronytė
Lebeniškių pradžios mokyklos mokytoja
Bliumaitė
Meilūnų pradžios mokyklos vedėja
A. Čebelytė
Natiškių pradžios mokyklos vedėja
Striška
Nausėdžių pradžios mokyklos vedėjas
J. Vėjelis
Salamiesčio pradžios mokyklos vedėjas
V. Brašiškytė
Salamiesčio pradžios mokyklos mokytoja
P. Plaušinis
Sodelių pradžios mokyklos vedėjas

Jul.Kublinskas

Svilnių pradžios mokyklos vedėjas

O.Baltrušaitytė

Šmaragdavo pradžios mokyklos vedėja

K.Venclovaitė

Šukionių pradžios mokyklos vedėja

K.Lukinskaitė

Unciškių pradžios mokyklos vedėja

V.Savičkas

Uoginių pradžios mokyklos vedėjas

El.Kairienė

Uoginių pradžios mokyklos mokytoja

Ch.Kaganas

Vabalninko žydų pradžios mokyklos vedėjas

J.Šiliūnas ? (Giliūnas)

Vainiūniškių pradinės mokyklos vedėjas

(Nuorašas iš Biržų Kraštotyros muziejuje saugomo originalo)

Nors 1928m. gegužės mėn. l.d. fašistinė Lietuvos vyriausybė paskelbė, kad pradinis mokymas yra privalomas, bet tai buvo tik akių dūmimas, nes buržuazija nesudarė nė minimaliausių sąlygų šiam "įstatymui" įgyvendinti: trūko mokyklų, trūko mokytojų, skurdas ir vargas vertė paauglius ne mokytis, o pelnytis sau duoną. Netgi oficialiais 1928m. duomenimis mokyklų nelankė 60% mokyklinio amžiaus vaikų. Visai prasti reikalai buvo su vidurinėmis mokyklomis. Nuo 1928m. buvo pradėtas net siaurinti jų tinklas. Pagal švietimo ministerijos aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų tinklo pertvarkymo projektą nuo 1928 buvo uždarytos pirmosios klasės, o nuo 1929m. panaikintos visos klasės net 14-je vidurinių mokyklų. 1928/29m. m. aštuonias gimnazijos klases baigė 1300 moksleivių, tuo pačiu laikotarpiu iš gimnazijų išstojo, jų nebaigę, 3260 moksleivių.³ Buvusi Biržų "Aušros" pradinės mokyklos mokinė G. Dambrauskaitė savo atsiminimuose rašo: "Pradinę mokyklą lankyti pradėjau 1930 metais. Mokiasiu neilgai, nes susižeidžiau koją. Niekas nesirūpino, kodėl nelankau, niekas nebuvo atėjęs iš mokyklos pasidėmėti, kur dingau, nors privalomas pradžios mokyklos lankymas buvo įvestas jau 1928 metais."⁴

Per visą buržuazijos valdymo laikotarpį dabartiniame Biržų rajone teveikė tik viena vidurinė, kurioje mokėsi 380 moksleivių, ir 29 pradinės mokyklos.⁵ Apverktinoje padėtyje buvo mokyklų patalpos. Jeigu 1930 metais Biržuose per didelį vargą pavyko pastatyti gimnazijai naują pastatą, tai pradinės mokyklos ir toliau veikė įvairiose privačių asmenų nuomojamose patalpose. Jos nebuvo pritaikytos mokymui. Neveltui, kai kurios mokyklos patalpos buvo liūdaai pravardžiuojamos. PVZ., II pradinės mokyklos patalpos priklausė senelių ir invalidų prieglaudai, todėl visuomenės buvo pravardžiuojamos "ubagyne".

³ Liaudies švietimas Tarybų Lietuvoje. K., 1960, p. 14

⁴ Iš G. Dambrauskaitės prisiminimų

⁵ Komjaunimo tiesa. 1951m. liepos mėn. lld. Nr. 136 (1476)

Apie sunkias šioje "ubagynėje" darbo sąlygas savo prisiminimuose rašo buvusi šios mokyklos mokytoja Liucija Kupinskaitė-Janušonienė: "Dirbau su viena klase. Joje buvo 50-80 mokinių. Prisimenu, inspektorius atidarydavo duris ir išsigandęs bėgdavo lauk. Kiek klasėje tilpo suolų, tiek buvo mokinių. Sėdėdavo susispaudę, nepatogiai. Mokyimas buvo labai sunkus, nes trumpas mokslo laikas. Kol buvo šilta, nebuvo šalnų ir sniego, vaikai į mokyklą mažai rinkosi, nes ganė gyvulius. Pavasarį taip pat nevienodai išsiskirstydavo."⁶ Pradinių mokyklų patalpos buvo nuomojamos iv. savininkų namuose. Dabartinių Kęstučio ir Kudirkos (prieš karą vadinosi Pasvalio ir Lauko) gatvių sankryžoje stovi senas medinis dviaukštis namas. Buržuaziniiais laikais tai buvo prekybininko žydo Ripeikos namas. To namo antrame aukšte, dviejuose pereinamuose kambariuose, buvo dvi mokyklos klasės. "Klasės buvo nedidelės, suolai seni, kažkada juodai dažyti, subraižyti, supjaustyti, -prisimena buvusi "Aušros" mokyklos mokinė Antanina Šilkūnaitė-Lazauskienė. -Matyt, buvo berniukų darbas, nes mergaitės, turbūt, peiliukų nesinešiojo. Mokiniai tose klasėse sėdėdavo suoluose po keturis, penkis, nes suolai buvo ilgi ir nepatogūs: vienam vaikui pajudėjus, judėdavo visas suolas ir visiems trukdydavo rašyti. Sunku būdavo viduryje arba prie sienos sėdinčiam mokiniui išeiti, nes reikėjo pralįsti pro keletą draugų, o suolų viršus neatsilenkdavo. Kūno kultūros pamokos vykdavo tose pačiose klasėse, sustūmus suolus. Kartais pratimai buvo atliekami tarp suolų tarpų. Pertraukų metu tose pačiose patalpose mokiniai žaisdavo, ypač žiemą. Kai oras būdavo šiltas nesant kiemo, vaikai pasileisdavo tekini į gatvę ir ten negrįštoje gatvėje prasidėdavo išdykavimai ir žaidimai. Retkarčiais pravažiuojantys vienkinkiai vežimai netrukde vaikams žaisti."⁷

⁶ Mokyt. Kupinskaitės prisiminimai

⁷ Iš A. Šilkūnaitės-Lazauskienės prisiminimų

Pastatas Kęstučio ir Kudirkos gatvių sankryžoje, buvęs savininko Ripeikos nuosavybė. Čia buržuaziniais metais iki 1929 m. rugsėjo mėn. buvo nuomojamos patalpos; "Aušros" pradinei mokyklai.

(Nuotrauka daryta 1986m. sausio mėn. BGAK fotografo S.Gasiūno)

Pastatas buvusioje Rotušės gatvėje (dabar V. Mickevičiaus–Kapsuko gatvė), kur 1925–1939 m. buvo II pradinė mokykla, pravardžiuojama „ubagyne“.

(Pastatas fotografuotas 1985 m. gruodžio mėn. BGAK fotografo S. Gasiūno)

Pastatas Vabalninko g.Nr.1 (vad."Muravanka"). Čia buržuaziniai, fa-
šistinės okupacijos ir pirmaisiais pokario metais buvo "Aušros"
pradinės mokyklos patalpos.

Pastatas Kęstučio g.Nr.16 (rekonstruotas buvusios poliklinikos pastatas). Jame buržuazijos valdymo metais buvo nuomojamos patalpos "Aušros" pradinei mokyklai.

(Nuotrauka daryta 1986m. sausio mėn. BGAK fotografo S. Gasiūno)

Pastatas Stoties g. (buvusio savininko Janušonio namas) II pastato aukštas buvo nuomojamas "Aušros" pradinei mokyklai.

(Nuotrauka daryta 1986m. sausio mėn. BGAK fotografo S.Gasiūno)

Dėl patalpų stokos dvi klasės buvo įkurdintos Biržų miesto valdybos pastate Rotušės gatvėje (dabar Mickevičiaus-Kapsuko g.). Pirmame aukšte buvo Biržų miesto valdyba, o antrame - dvi klasės. (Dabar šiame pastate yra kultūros namai).⁸ Pradinei mokyklai patalpos buvo nuomojamos iš savininko Kairio (dabar restauruotas dviaukštis mūrinis namas Kęstučio g. Nr.16, iki 1974m. buvo poliklinika).⁹ Eilę metų veikė pradinės mokyklos 2 klasės vadinamame klebonijos kieme. Pastatas, kuris iki šių dienų neišliko, stovėjo prieš dabartinę Vytauto gatvėje esančią autobusų stoties aikštę, dabartinio stomatologinio kabineto sode į miesto estrados pusę. Namas priklausė katalikų parapijai. Buvusi mokinė Pipiraitė-Variakojienė prisimena, kad "suolai buvo atverčiamomis lentelėmis, juodi. Knyges ir sąsiuvinius pirkdavo patys mokiniai. Patalpos buvo labai ankštos, langai buvo nedideli, trūko šviesos; po sodo teritoriją niekas neleisdavo vaikščioti. Mokslas prasidėdavo rudenį, bet dalis vaikų ateidavo į mokyklą tik pradėjus šalti. Klasėje virš lentos buvo pakabintas kryžius. Atėjus mokytojui į klasę, visi persižegnodavome ir garsiai kalbėdavome "Tėve mūsų!"¹⁰ Pradžios mokyklai patalpos buvo ir vadinamoje "Muravankoje". (Dabar dviaukštis medinis gyvenamasis namas Kęstučio ir Vabalninko gatvių sankryžoje). "Muravanka tuo metu buvo vadinamas visas miesto kvartalas esantis prie kryžkelės į Pasvalį, Skaistkalnę ir Vabalninką. Tai dar Tiškevičių laikais buvo mūriniai užvažiuojamieji namai su karčaiama, nakvynėm, kiemu vežimams ir arkliams."¹¹

⁸ Iš buvusios "Aušros" pradžios mokyklos mokinės G. Dambrauskaitės prisiminimų

⁹ Iš buvusios mokinės V. Stiklerytės-Patkauskienės prisiminimų

¹⁰ Iš buvusios mokinės A. Pipiraitės-Variakojienės prisiminimų

¹¹ Iš buvusios mokinės G. Dambrauskaitės prisiminimų

Pastatas V.Mickevičiaus-^kapsuko g. Nr.10 (buvusi Rotušės gatvė).
Šio pastato II aukšto patalpos iki 1930m. nuomojo Biržų gimnazijai,
vėliau "Aušros" pradinė mokykla.

(Nuotrauka daryta 1986m. sausio mėn. BGAK fotografo S.Gasiūno)

Daugėjant mieste gyventojų, o taip pat ir mokyklinio amžiaus vaikų skaičiui, teko ieškoti vis naujų patalpų, kas būtų galima sutalpinti visus norinčius mokytis. Eilę metų buvo nuomojamos patalpos Kilučių gatvėje (dabar Gorkio) savininkų Trečiokų name.

Pastatas buv. Kilučių g. (dabar Gorkio Nr. 11), kuriame buržuaziniiais laikais iš savininkės Trečiokienės buvo nuomojamos patalpos pradinėi mokyklai.

(Nuotrauka daryta BGAK fotografo S. Gasiūno 1985 m. gruodžio mėn.)

Biržų miesto pradinių mokyklų mokytojai, nežiūrint to, kad dirbo atskiruose pastatuose darbą pasiskirstydavo susirinkę bendrai, kartu susirinkę skirstydavosi ir klases. Paprastai klases paskirdavo mokyklos vedėjas. Kiekvienais metais mokyklų inspektorius įvertindavo mokytojų darbą ir duodavo laipsnį. Nuo to priklausė mokytojo garbė ir atlyginimas.¹² "Aušros" pradinė mokykla buvo laikoma centrine pradinių mokyklų tarpe, joje vykdavo pradinių klasių išleidžiamieji egzaminai. Kaip jie būdavo vykdomi, atsispindi "Pradžios mokyklų įstatyme".

Čia pateikiamos jo ištraukos:

§17. Baigiantis mokslo metams, mokyklos vedėjas su pradžios mokyklų inspektoriaus žinia sukviečia komisiją nuspręsti, kurie mokiniai laikytini išmokusiais mokyklos kursą.

§18. (Pakeitimas) Į mokyklos baigimo sprendžiamąją komisiją įeina:

1. Mokyklos vedėjas
2. Baigiamojo skyriaus mokytojai
3. Svetimas mokyklos vedėjas, pradžios mokyklų inspektoriaus skiriamas,
4. Mokyklų laikytojų atstovas
5. Tėvų komiteto atstovas

Komisijos kворumą sudaro bent pusė jos narių.

§19. Mokyklos baigimo sprendžiamoji komisija, rendamasi mokinių mokslo metų darbais ar egzaminais duota mokyklos baigimo pažymėjimus, surašo į mokyklos knygas protokolą ir vieno to protokolo nuorašą siunčia mokyklų inspektoriui.

Skundai dėl šių komisijų ~~nutarimų~~ per savaitę paduodami švietimo ministrui, jo sprendimas yra galutinas.¹³

¹² Iš mokytojos L. Kupinskaitės-Janušonienės prisiminimų

¹³ Mokytojų informacijų ir adresų knyga. K., "Aistra" 1930m., psl. 25

praktikusiai kijažo, jis buvo baltas. Tuo vienu ži-
das nenupolė į maišą. Už penkių minučių viskas
buvo baigta. Paška rankove nusišluostė kaktą. Minia
prasiskleidė. Prie balagano stovėjo velkinės.

— Krauk, — tarė Paška.

traukė nuo velkinių.

Ji stovėjo šalia jo, atkakliai n
užsidengusi. Net rankutės paraudo

— Seansas baigtas, piliečia

Biržų gimnazija. Kairėje gimnazijos durys; dešinėje, visas gimnazijos namas.

Biržų gimnazija (iki 1930m.), paskui "vištynyčia". Didžiojo Tėvynės
karo metais namas sugriautas.

(Nuotrauka iš žurnalo "Naujas žodis" 1930m. kovo mėn. 15d. Nr. 5

/116/)

Ģastatas Ežero g.Nr.7 (buvusi J.Yčo gatvė).Āia buržuazijas val-
dymo metais glaudėsi latvių pradinė mokykla,kurios vedėju ilgus
metus dirbo mokytojas J.Liepa.

(Nuotrauka daryta 1985m. gruodžio mėn.BGAK fotografo S.Gasiūno)

Buržuazijos viešpatavimo Lietuvoje metais mokyklų tikslas buvo užtikrinti jaunosios kartos auklėjimą reakcinės idealistinės pasaulėžiūros dvasia, skiepyti jaunimui nacionalistines idėjas, diegti neapykantą socializmą kuriančiai Tarybų Sąjungai. Reakcinį mokyklos pobūdį buržuazija įtvirtino dar 1922m. priimtoje konstitucijoje. Mokykla buvo iš esmės atiduota kunigų kontrolei ir savivalei. Ypač reakcija išsisiautėjo mokyklose po 1926 metų fašistinio perversmo, mokytojai ir vyresniųjų klasių mokiniai buvo prievarta varomi į fašistines organizacijas: tautininkų, jaunalietuvių, šaulių. Veikė religininkų globojamos vaikų organizacijos. Ypač gausi religinį fanatizmą ir buržuazinį nacionalizmą skiepijanti buvo Angelo sargo vaikų sąjunga, kuriai vadovavo kunigai. Mokyklos pajungimas religininkų globai buvo "sutvirtintas" konkordatu, kurį 1927m. fašistinė vyriausybė pasirašė su Romos popiežiumi. Katalikų bažnyčiai buvo oficialiai pripažinta teisė auklėti mokinius, steigti mokyklas, o dvasininkams buvo patvirtinta teisė reikalauti šalinti iš mokyklų nepatikimus mokytojus. Tikyba buvo vienas iš pagrindinių dėstomųjų dalykų. Pradinės ir vidurinės mokyklos mokymo plane tikyba¹⁴ buvo skirtos 24-ios savaitinės valandos. Religininkų įtaka mokyklai atsispindi to meto nuotraukose. Nepavyko atrasti beveik nė vienos "Aušros" pradinės mokyklos mokinių nuotraukos, kurios centre nebūtų kunigo. Pradžios mokyklos baigimo pažymėjimž vienas iš pirmųjų dalykų įrašytas tikyba. Mokiniai privalėjo laikyti tikybos egzaminą, o jo nelaikę, negaudavo pradžios mokyklos baigimo pažymėjimo.

¹⁴ Liaudies švietimas Tarybų Lietuvoje. K., 1960, p. 16

II pradinės mokyklos ("ubagynės") mokytojos L.Kupinskaitė-Janušonienė ir R.Krikštulytė (dešinėje su vaikais 1926 m. pavasarį Centre - religinės prievartos atributas - kunigas Kuprevičius (Fotografo Michelsono nuotrauka iš buvusios "Aušros" pradinės mokyklos mokytojos L.Kupinskaitės - Janušonienės asmeninio albumo)

Grupė Biržų pradžinių mokyklų mokytojų (apie 1926-1927m) po ketvirto skyriaus baigiamųjų egzaminų pravedimo)

I-je eilėje iš kairės į dešinę:

1. L. Kupinskaitė-Janušonienė - II pradžios mokyklos mokytoja
2. St. Vasiliūnaitė - I pradžios mokyklos mokytoja
3. J. Macijauskas - apskrities tarnautojas švietimo reikalams
4. J. Petkevičius - mokyklų inspektorius
5. P. Mulokienė - I pradžios mokyklos mokytoja
6. Aršienė - žydų (hebrajų) mokyklos mokytoja

II-je eilėje iš kairės į dešinę:

1. O. Koplanas - žydų (idiš)kalba dėstomos mokyklos mokytojas
2. J. Strazdas - I pradžios mokyklos vedėjas
3. neišaiškinta
4. Jonas Liepa - latvių pradžios mokyklos vedėjas

5. R. Krikštulytė - II pradžios mokyklos vedėja ("ubagynės")

6. M. Aršas - (hebrajų) žydų pradinės mokyklos vedėjas

(Ločerio nuotrauka iš mokytojų Kupinskaitės-Janušonienės albumo)

Biržų miesto pradinių mokyklų mokytojai 1928m. (nuotrauka Ločerio iš buvusios "Aušros" pradžios mokyklos mokytojos Kupinskaitės-Janušonienės asmeninio albumo)

Iš kairės į dešinę:

1. P. Mulokienė - "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja
2. O. Valiušaitė - III pradžios mokyklos vedėja
3. L. Kupinskaitė-Janušonienė - II pradžios mokyklos mokytoja ("Ubagynės")
4. A. Latvėnas - "Aušros" pradžios mokyklos vedėjas
5. Stef. Vasiliūnaitė - "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja
6. R. Krikštulytė-Morkūnienė - II pradžios mokyklos vedėja ("Ubagynės")

1929m. "Aušros" pradinės mokyklos mokiniai su mokytojomis Stf.Va-
siliūnaite ir R.Krikštulyte
(Fotografo Michelsono nuotrauka iš B.Šeškaitės-Juozapavičienės
asmeninio albumo)

"Aušros" pradinės mokyklos II skyriaus mokiniai su mokytoja P.Mulokiene klasėje 1929m.

Nuotraukoje žinomos kai kurių mokinių pavardės. I-je eilėje iš dešinės pusės pirmas sėdi Romas Balčiūnas. Paskutinėje eilėje iš kairės pusės antroji Nastė Janulytė. Priešpaskutinėje eilėje pirma iš kairės Birutė Šešeikaitė. Klasėje berniukai būdavo sodinami viename šone po tris, o mergaitės kitame klasės šone, taip pat po tris.

(fotografo Michelsono nuotrauka iš B.Šešeikaitės - Juozapavičienės asmeninio albumo)

IV skyriaus mokiniai ir mokytojai 1929/30m.m. po egzaminų
1930m. birželio mėn.

Iš kairės į dešinę:

R.Mergiūnas, E.Andrijauskienė, kunigas Kuprevičius, A.Latvėnas,
R.Karnauskaitė, Stf.Vasiliūnaitė-Blevaitienė

(Fotografo Michelsono nuotrauka iš buvusios mokinės V.Janulytės-Lankoranskienės asmeninio albumo)

Biržų pradinių mokyklų mokytojai apie 1931/32m.m. po IV skyrių baigimo egzaminų pagrindinėje "Aušros" pradinėje mokykloje Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę:

1. J. Alekna - mokyklų inspektorius
2. R. Karnauskaitė - "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja
3. A. Latvėnas - "Aušros" pradinės mokyklos vedėjas
4. Stf. Vasiliūnaitė - "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja.
5. S. Baranauskas - I pradinės mokyklos mokytojas (dirbo Ripeikos name)

Antroje eilėje iš kairės į dešinę:

1. R. Mergiūnas - "Aušros" pradžios mokyklos mokytojas
2. O. Valiušaitė - II pradžios mokyklos mokytoja ("ubagynės")
3. L. Kupinskaitė - I pradžios mokyklos mokytoja (dirbo Ripeikos name)
4. V. Striūna - švietimo skyriaus buhalteris, atsargos mokytojas
5. E. Andrijauskienė - "Aušros" pradžios mokyklos mokytoja
- 6-7. Aršienė ir M. Aršas - žygų /hebrajų/ pradžios mokyklos mokytojai

Pasibaigus mokslo metams, pradinų klasių mokytojai ruošdavo ekskursijas. Viena iš tokių buvo suruošta (apie 1931-32m.m.) į Likėnus. Su poriniu vežimu pradinų klasių mokytojai keliauja į Likėnus. Vežime sėdi mokytojai Gogelienė-Balandienė, L. Kupinskaitė-Janušonienė, J. Balbieris. (fotografo Ločerio nuotraukos iš mokytojos L. Kupinskaitės-Janušonienės asmeninio albumo)

Biržų mokytojai važiuoja ekskursijon į Likėnus apie 1931-32-33m.
(Ločerio nuotrauka iš Kupinskaitės-Janušonienės albumo)

apraš. II -jo rajono

Biržų mokytojai ekskursijos metu Likėnuose prie šaltinio (apie 1931-32 metus) (fotografo Ločerio nuotrauka iš L.Kupinskaitės -Janušonienės asmeninio albumo)

Žinomos mokytojų pavardės:

Kairėje pusėje pasilenkęs mokytojas Leonas Šukys, už jo sėdi šviesia suknele apsirengusi ir kojas į vandenį įmerkusi mokytoja L.Kupinskaitė, ketvirtas iš dešinės pusės ant akmenų baltais batais apsiavęs sėdi gimnazijos direktorius astronomas A.Juška, jo kairėje pusėje žmona mokytoja O.Juškienė. Juodu kostiumu sėdi įsibridęs į vandenį inspektorius Alekna. Antroje eilėje stovi antroji iš kairės balta palaidinuke mokytoja R.Karnauskaitė, šalia jos iš kairės pusės stovi atsargos mokytojas, švietimo skyriaus buhalteris V.Striūna. Paskutinėje eilėje iš kairės 7 - mokytojas J.Šernas. Sėdi trečias iš kairės mokytojas Valeras Ramūnas. Paskutinėje eilėje ketvirtas iš dešinės mokytojas Petras Audzijonis, paskutinėje eilėje 5-tas iš kairės mokytojas Alfredas Šlykas.

1933m. "Aušros" pradinės mokyklos IV skyriaus mokiniai su mokytoju Petru Audzijoniu (fotografės V. Borkevičiūtės nuotrauka iš buvusios "Aušros" pradinės mokyklos mokinės Birutės Šešeikaitės-Juozapavičienės asmeninio albumo)

Kai kurių mokinių žinomos pavardės. Sėdi pirmoje eilėje iš dešinės: 1. Garjonis (komjaunuolių Viktorijos, Elenos, Alberto brolis). 2. Vytautas Ločeris (akordeonisto Algirdo ir dailininko Laimučio brolis). 3. Birutė Burbulytė-Kregždienė 4. Leonora Sprindytė-Šatienė (gydytoja) 5. - 6. Jakubėnas 7. Vyt. Burbulys

II-oje eilėje iš dešinės:

1. Stakionienė (liaudies menininko Stakionio žmona) 2. Vegytė 3. Valuntaitė 4. mokytojas Petras Audzisonis 5. Tunkūnaitė (dabar JAV) 6. Bakšytė-Drėjienė 7. Elena Lingaitė-Stankevičienė 8. Birutė Šešeikaitė-Juozapavičienė

III-oje eilėje iš dešinės:

1. Peseckas 2. Staškevičiūtė 3 - 4. Savickaitė 5. Adomavičiūtė 6. -

IV-je eilėje iš dešinės:

1. - 2, - 3. Gasiūnas 4. - 5. T. Grudzinskaitė - mokytoja Pabiržės vid. mokykloje 6. - 7. Vanagas

V-oje eilėje iš dešinės:

1. Janiuštis 2. Baliūnas () 3. Kairys 4. Semašonis

"Aušros" pradžios mokyklos mokiniai 1937m. birželio 16d. prie nuomojamo namo iš savišalinių Trečiokų pastato, buvusios Kilučių g. (dabar Forkio g.11). Mokytojas Alfredas Šlykas. (Iš B.Šešeikaitės-Juozapavičienės asmeninio albumo. Fotografo B. Michelsono nuotrauka)

Vaitekonis	O.Kovalis	S.Vaičiulėnas
P.Patkauskaitė	O.Dagytė	J.Baronas
V.Drejeris	K.Lapienė	V.Ruplėnas
M.Viederytė	J.Jakubėnas	Vld.Krūminis
O.Jurkonytė	J.Totoris	O.Kregždaitė
E.Kuginytė	J.Ignašiūnaitė	A.Tamulėnaitė
A.Rabašauskaitė	J.Gelažnykas	O.Šernaitė
M.Variakojytė	M.Šarkanas	E.Vegys
M.Bakšytė	A.Kirkilionis	Šarkūnas
A.Šredersaitė	V.Dagys	B.Šešeikaitė
O.Šlegerytė	S.Vaičiulėnas	

1936/37m.m. pirmame aukšte buvo 2 šešti skyriai: kaimiečių ir miestiečių. Miestiečius mokė mokytojas J.Mališaukas, kaimiečius - A.Šlykas. Dainavimo visus mokė A.Šlikas. Katalikų tikybos - klebonas Kuprevičius

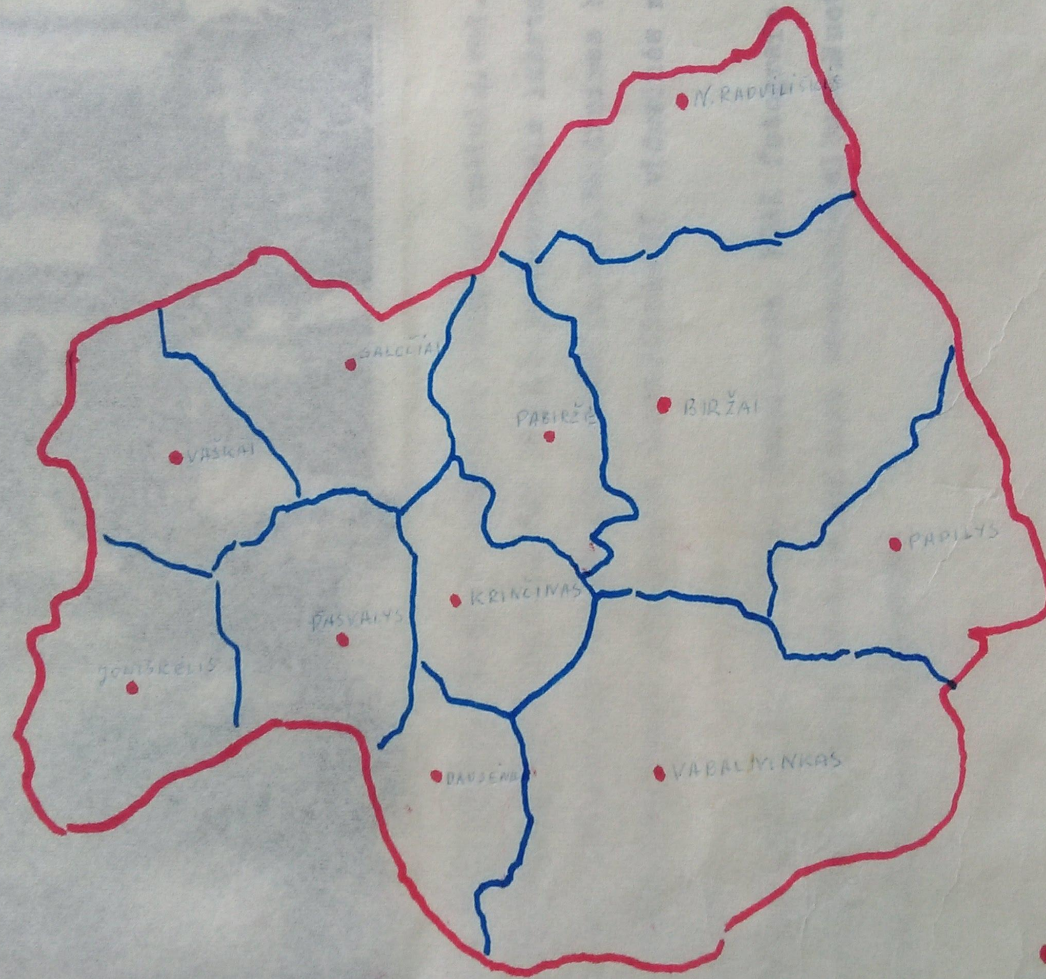
¹⁵ Iš G.Dambrauskaitės prisiminimų

1937 metais apskrityje buvo 123 pradžios mokyklos su 207 komplektais. 69 mokyklos buvo nuosavuose namuose su 119 komplektų, 54 mokyklos tebebuvo sandomuose namuose su 88 komplektais. Viso mokinių - 13257. Iš jų - 10 032 žiemos ir 3225 - vasaros metu. Grindų plotas vienam mokiniui - $1,5\text{m}^2$, oro erdvės vienam mokiniui - $2,95\text{m}^3$.¹⁶

"Aušros" pradžios mokyklos IV klasės mokiniai kartu su latvių pradinės mokyklos mokiniais po egzaminų piliakalnyje 1936/37m.m. Kart su mokiniais mokytojaū J.Liepa, J.Audickas (1 ir 2 iš dešinės)

Biržų apskritys 1935 m.

53

- VALSČIAI
- VALSČIŲ RIBOS
- APSKRITIES SIENOS

Scena iš 1939/40m.m. "Aušros" pradinės mokyklos mokinių, vad. mokytojos Pledaitės, statyto veikalo "12 brolių, juodvarniais lakstančių". Dekoracijos gimnazijos mokytojos P. Andrijausko. Vaidinimas buvo rodytas Biržų visuomenei jau naujos (dabartinės II vidurinės mokyklai) aktų salėje.

(Nuotraukos kopija daryta 1986m. sausio mėn. BGAK fotografo S. Gaikano. Iš mokinės J. Šaknytės-Mikelėnienės asmeninio albumo. Nuotraukos originalo autorius nežinomas.)

"Aušros" pradinės mokyklos saviveiklininkės (apie 1937 metus)
(Kopija iš fotografo Ločerio nuotraukos. Iš B. Šešeikaitės-Juozapavi-
čienės asmeninio albumo)

Birvėnų apskrities Birvėnų m. valsčiaus
"Aušros" pradžios mokykla

PAŽYMĖJIMAS

Šiuo raštu pažymima, kad Aleksandras Morkvėnas
R. kataliku tikybos, gimęs 1924 metų
kovo mėnesio 30 dieną Birvėnų apskrities
Birvėnų mieste valsčiaus _____ kaime,
1937 m. rugsėjo mėnesio 1 dieną priimtas iš ketverių metų
pradžios mokyklos pažymėjimo į V-ji Birvėnų m. "Aušros" pradžios
mokyklos skyrių, mokėsi toje mokykloje iki 1939 m. birželio mė-
nesio 15 dienos ir baigė visą šešerių metų pradžios mokyklos kursą.
Aleksandro Morkvėno mokėjimas

einamųjų mokykloje mokslo dalykų per egzaminus įvertintas šitaip:

Tikybos	4	(gerai)
Lietuvių kalbos	3	(patenkinamai)
Skaiciavimo	4	(gerai)
Istorijos	5	(labai gerai)
Geografijos	4	(gerai)
Gamtos	5	(labai gerai)

Be to, Aleksandras Morkvėnas mokėsi

dailės dalykų, rankų darbų, muzikos, dainavimo ir kūno kultūros.

Egzaminų Komisija, remdamasi egzaminų duomenimis ir Pradžios mokyklų

Įstatymo § 17 (Vyr. Žin. Nr. 541, eilės 3758), pripažįsta Aleksandras
Morkvėnas išėjusį visą šešerių metų pradžios

kursą ir duoda jam šitą pažymėjimą.
Birvėnai, 1939 m. birželio mėnesio 15 diena.

229

[Signature]
Komisijos Pirmininkas

isijos nariai
[Signature]
[Signature]
[Signature]